บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมปัจจุบัน ก่อให้เกิดปัญหาด้านต่าง ๆ ขึ้นอย่างมากมาย รวมทั้งปัญหาในแง่เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การให้การศึกษาแก่เยาวชนโดยเน้นให้เยาวชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือความเป็นมาของชุมชนตนเอง จะทำให้เยาวชนเกิดความรัก ความผูกพัน และภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาสังคมได้ส่วนหนึ่ง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 12-16) ได้ให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ในการจัดการศึกษาที่ระบุไว้ในมาตรา 7 มาตรา 24 มาตรา 25 พอสรุปได้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีความภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ รวมทั้งสนับสนุนส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล รู้จักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง นอกจากนี้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ยังให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดหาเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างสมดุล ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ตลอดจนส่งเสริมการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอ และมีประสิทธิภาพ ในขณะที่มาตรา 27 วรรค 2 ยังได้ระบุให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน สังคม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งให้เกิดประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นมีความสำคัญยิ่งที่จะต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติ

การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สถานศึกษาสามารถจัดกิจกรรมซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้หลายลักษณะ เช่น การเรียนรู้ตามความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนจากสภาพจริง ทั้งโดยการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น แหล่งน้ำ โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถานประกอบการในชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม พิพิธภัณฑ์สถาน สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ แหล่งการค้า ฯลฯ ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์โดยตรง เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมาย (Meaningful learning) และประทับอยู่ในความทรงจำของผู้เรียนตลอดไป ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และ ดารุณี คำวัจนัง (2545, หน้า 23) ได้กล่าวถึงความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ว่ามีความสำคัญทั้งโดยนัยของการเป็นแหล่งที่มีความรู้หลากหลาย พร้อมที่จะให้ผู้เรียนได้เข้าไปศึกษาค้นคว้าด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุขตามหลักการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยผู้เรียนต้องเรียนรู้จากการได้คิดเอง ปฏิบัติเองและสร้างความรู้ด้วยตนเอง ในเรื่องที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตจากแหล่งเรียนรู้รอบตัว สอดคล้องกับ วิไล ตั้งจิตสมคิด (2549, หน้า 50) ที่ได้กล่าวว่าการให้ผู้เรียน เรียนจากแหล่งท้องถิ่นของตนเองจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรักและหวงแหนท้องถิ่นของตน จนไม่อยากจะทิ้งถิ่นฐานของตนเอง ผู้เรียนสามารถนำทฤษฎีจากห้องเรียนมาประยุกต์กับสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ทำให้ท้องถิ่นของตนสามารถพึ่งตนเองได้ในอนาคต เช่นเดียวกับที่ ประจักษ์ บุญอารีย์ (2545, หน้า 44) ได้กล่าวว่าแหล่งเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญที่สถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญและมีความจำเป็นต้องส่งเสริมสนับสนุน และนำแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเข้ามาจัดเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ให้ร่วมมือกันปลูกฝังจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในท้องถิ่น ให้เกิดความรักและภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้เจริญก้าวหน้าสืบต่อไป

การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่นนั้น มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การสร้างแรงจูงใจให้เด็กได้เห็นความสำคัญของท้องถิ่นและแนวทางที่จะใช้ชีวิตในชุมชนได้อย่างเป็นสุข และเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม ดังที่ วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542, หน้า 124) ได้

กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า การพัฒนาหลักสูตรจากส่วนกลางที่ได้เป็นหลักสูตรแม่บท หรือหลักสูตรแกนกลางเป็นการกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการในลักษณะวงกว้างของประชาชนทั้งประเทศ เนื้อหาสาระบางอย่างไม่สามารถประมวลรายละเอียดให้สอดคล้องกับท้องถิ่นแต่ละแห่ง บางอย่างอาจไม่ตรงกับความต้องการ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้ตรงกับสภาพเป็นจริง ในขณะที่ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 15) กล่าวว่าการพัฒนาหลักสูตรควรเปิดโอกาสให้โรงเรียนมีส่วนร่วม ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเอง ของท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ รวมทั้งจะต้องจัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น กล่าวได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความสำคัญและจำเป็นที่ต้องมีการดำเนินการ เพราะเป็นการนำการพัฒนาสู่ชุมชนที่สนองทั้งความต้องการของชุมชนและผู้เรียน ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจในการพัฒนาตนเอง สามารถนำเอาภูมิปัญญา องค์ความรู้ และทรัพยากรของท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้สูงสุด (นันท์นภัส รัตนศิลป์ชัย, 2553, หน้า 164)

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน สามารถทำได้หลายลักษณะอาจจัดสาระการเรียนการสอนเป็นรายวิชา เป็นหน่วยเนื้อหาวิชา หน่วยสหวิทยาการ หรือเป็นหน่วยที่เน้นประสบการณ์ของเด็กก็ได้ อำนาจ จันทร์แป้น (2542, หน้า 94) ได้สรุปไว้ว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสามารถพัฒนาได้หลายแนวทางดังนี้

1. เพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาวิชาในรายวิชาต่าง ๆ หมายถึง การเพิ่มลด ปรับรายละเอียดเนื้อหาให้สนองตอบวัตถุประสงค์มากขึ้น

2. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยให้ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งวิทยาการที่สำคัญที่สามารถให้คำแนะนำปรึกษา ถ่ายทอดความรู้ของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

3. การพัฒนาสื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่นนั้น อันได้แก่ หนังสือเรียน แบบฝึกหัด หนังสือเสริมประสบการณ์ คู่มือครู คู่มือการเรียนการสอน

4. จัดทำรายเนื้อหาและรายวิชาขึ้นมาใหม่

การทำหลักสูตรท้องถิ่นเป็นหน่วยการเรียนรู้จะสามารถบูรณาการแนวคิดของการจัดทำหลักสูตรที่หลากหลายดังกล่าวได้ทั้งหมดภายในเวลาที่ไม่มากนัก จึงควรสนับสนุนให้มีการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ขึ้นเพื่อส่งเสริมแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชน

ชุมชนวัดเกต ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่แวดล้อมด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ และอาคารเก่าที่มีคุณค่า ตลอดจนวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ทำให้บริเวณ

ย่านวัดเกตได้รับพระราชทานรางวัลอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่นประเภทชุมชนพื้นถิ่น ประจำปี พุทธศักราช 2548 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งสอดคล้องกับ วรวิมล ชัยรัต (2549, หน้า 216) ได้กล่าวว่าชุมชนวัดเกตเป็นที่อยู่อาศัยของคนต่างเชื้อชาติต่างศาสนาที่อพยพเข้ามาทำมาหากินติดต่อกันมานานนับร้อย ๆ ปี โดยมีวัดเกตเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวพุทธ โบสถ์คริสตจักรที่ 1 เป็นศูนย์รวมของชาวคริสเตียน สมาคมศรีคุรุสิงห์สภาเป็นศูนย์รวมของชาวซิกข์ผู้อพยพมาจากแคว้นปัญจาบในประเทศอินเดีย และมัสยิดอัต – ตักวาเป็นศูนย์รวมของชาวมุสลิม ด้วยความแตกต่างที่ผสมกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวนี้ก่อให้เกิดการอยู่รวมกันของวัฒนธรรมที่หลากหลาย

โรงเรียนเทศบาลวัดเกตการาม ตั้งอยู่ที่ถนนหน้าวัดเกต เป็นสถานศึกษาสังกัดสำนักเทศบาลนครเชียงใหม่ เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นก่อนวัยเรียน จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีวิสัยทัศน์ของโรงเรียนที่ว่า “ภายในปี 2556 ผู้เรียนจะมีความรู้คู่คุณธรรม น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง หลีกเลี่ยงสิ่งเสพติด สู่จิตสาธารณะ โดยมีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมสืบสาน มุ่งประสานชุมชน” (โรงเรียนเทศบาลวัดเกตการาม, 2550, หน้า 1) โรงเรียนเทศบาลวัดเกตการามได้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน และเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนวัดเกต แต่ประสบปัญหาทางด้านขาดแคลนบุคลากรที่จะประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนกับโรงเรียนในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าว

จากแนวคิด และปัญหาของโรงเรียนดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่องชุมชนวัดเกต เพื่อส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ชุมชนวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ถึงประวัติความเป็นมา ประเพณีวัฒนธรรม เห็นความสำคัญของชุมชนท้องถิ่นของตนเองต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ที่เน้นการใช้แหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชน สำหรับนักเรียนโรงเรียนเทศบาลวัดเกตการาม อำเภอเมืองเชียงใหม่

2. เพื่อศึกษาผลการใช้หน่วยการเรียนรู้ ในด้านความรู้ ความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชนวัดเกต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และด้านความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อชุมชนท้องถิ่นและกิจกรรมการเรียนการสอนในหน่วยการเรียนรู้

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตประชากร

ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้ประชากรซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ ครูผู้สอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และผู้รู้ในชุมชนที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนวัดเกต

กลุ่มที่ 2 นักเรียนที่จะได้รับการสอนโดยใช้หน่วยการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเทศบาลวัดเกตการาม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2555

2. ขอบเขตเนื้อหา

1. การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ครั้งนี้ จะจัดทำเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ประกอบด้วย สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล โดยจะมีการวิเคราะห์ความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องในแต่ละแผน

2. ผลการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับ

2.1 ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชนวัดเกตของนักเรียน

2.2 ความคิดเห็นของนักเรียน

2.2.1 ที่มีต่อชุมชนวัดเกต

2.2.2 ที่มีต่อกิจกรรมการเรียนการสอน

นิยามศัพท์เฉพาะ

หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง แผนการเรียนรู้สาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล โดยจะมีการวิเคราะห์ความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องในแต่ละแผนให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพบริบทของโรงเรียนเทศบาลวัดเกตการาม ประกอบด้วยแผนการเรียนรู้ จำนวน 3 แผน

การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ หมายถึง การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ชุมชนวัดเกตเป็นฐาน มีครูผู้สอน ผู้รู้ในชุมชนร่วมกันดำเนินการ และผู้วิจัยเป็นผู้ศึกษาข้อมูล

ประสานงานการจัดทำ รวมถึงการนำหน่วยการเรียนรู้ไปใช้กับนักเรียนโรงเรียนเทศบาลวัดเกตการาม

ผลการใช้หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นกับตัวนักเรียนหลังจากการสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนวัดเกต ในด้านความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อชุมชนท้องถิ่น และการเรียนการสอน

ความรู้ ความเข้าใจ หมายถึง คะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนที่ได้จากการทดสอบความรู้ความเข้าใจก่อนและหลังเรียนด้วยแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ความคิดเห็นที่มีต่อชุมชนท้องถิ่น หมายถึง ความรู้สึกของนักเรียนที่มีต่อชุมชนวัดเกตทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน

ความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนการสอน หมายถึง ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนการสอนหลังจากที่เรียนหน่วยการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้หน่วยการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชนวัดเกต อำเภอเมืองเชียงใหม่

2. เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

3. นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ความภาคภูมิใจ และเห็นความสำคัญของชุมชนท้องถิ่น